

Katedra: Pedagogiky a psychologie

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Pedagogika volného času

Keramika jako prostředek využití volného času Ceramics as a way of leisure

Bakalářská práce: 10-FP-KPP- 018

Autor:

Anna Kordíková

Podpis:

Vedoucí práce: Ak. mal. Markéta Pošarová

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
73	0	22	4	14	2

CD obsahuje celé znění bakalářské práce

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Anna Kordíková**
Osobní číslo: **P08000381**
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**
Studijní obor: **Pedagogika volného času**
Název tématu: **"Keramika, jako způsob využití volného času"**
Zadávající katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Historie keramiky a její využití. Sestavení půlročního kurzu - programu keramiky pro dospělé, na téma: " Z velkoměsta na venkov." Vytvoření výtvarné řady - metodických listů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

VONDRUŠKOVÁ, Alena; POŠUSTOVÁ, Marcela; PLACÁKOVÁ, Eta.
Keramika I bez hrnčířského kruhu. [s.l.] : Grada, 2004. 48 s. ISBN
80-247-0889-2. WEI, Gustav. Keramika umění z hlíny. [s.l.] : Grada, 2007. 256 s.
ISBN 978-80-247-1954-2. MATTISON, Steve . Jak se dělá keramika. [s.l.] :
Slovart, 2004. 224 s. ISBN 80-7209-599-4. ROESELOVÁ, Věra. Didaktika
výtvarné výchovy. Praha : [s.n.], 2003. 56 s. ISBN 80-7290-121-4. ŽÍLA, Karel.
Průvodce keramikou. [s.l.] : [s.n.], 2004. 132 s. ISBN 80-247-0920-1.
CHAVARRIA, Joaquin. Decorating Techniques. [s.l.] : [s.n.], 2000. 230 s.
CHAVARRIA, Joaquim. The Big Book of Ceramics : A Guide to the History,
Materials, Equipment and Techniques of Hand-Building, Throwing, Molding,
Kiln-Firing and Glazing Pottery and Other Ceramic Objects (Paperback). [s.l.] :
[s.n.], 1994. 192 s.

Vedoucí bakalářské práce:

ak. mal. Markéta Pošarová
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání bakalářské práce: **7. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **14. května 2011**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

dne **- 2 -05- 2012**

Čestné prohlášení

Název práce: Keramika jako prostředek využití volného času
Jméno a příjmení autora: Anna Kordíková
Osobní číslo: P08000381

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 26. 4. 2013

Anna Kordíková

Poděkování

Mnohokrát děkuji paní Ak. mal. Markétě Pošarové za cenné připomínky a rady, které mi v průběhu vedení mé bakalářské práce poskytla. Dále děkuji Keramické dílně „Heja“ za možnost realizace kurzu. V neposlední řadě děkuji své rodině za trpělivost a především svému příteli, který mi byl kritikem, rádcem a hlavně velkou oporou.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o sestavení výukového programu keramiky na téma “Z velkoměsta na venkov.” Stručně popisuje historii keramiky a její využití. Charakterizuje volný čas, výtvarnou dílnu a její cíle. Popisuje základní principy vedení novodobé výtvarné dílny. Dále uvádí teoretické postupy při práci s keramickou hlínou. Práce obsahuje podrobné metodické listy, které mapují výukový program, techniky výstavby a jsou koncipovány formou výtvarné řady. Obsahuje stručné shrnutí realizace vybraných metodických listů.

Klíčová slova: výtvarná dílna, volný čas, relaxace, keramická hlína, techniky výstavby, výtvarná řada

Summary

This thesis deals with the preparation of ceramics tutorial. The theme of the course is "From the city to countryside." Briefly describes the history of ceramics and its use. Dissertation describes leisure, art workshop and its objectives. The work describes the basic principles for modern art workshops. It features theoretical procedures when working with ceramic clay. The work includes detailed methodological notes, which map tutorial, construction techniques and are designed in the form of art series. It contains brief summaries of selected methodological execution leaves.

Key-words: art workshop, leisure, relaxation, ceramic clay, construction techniques, art series

Obsah:

SEZNAM OBRÁZKŮ:	9
SEZNAM TABULEK:	10
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ:	11
ÚVOD:	12
1 PROSTOROVÁ TVORBA VE VÝTVARNÉM UMĚNÍ:	13
1.1 Prostorové vyjadřování	13
1.2 Prostorová výtvarná tvorba	14
1.2.1 Modelování	14
1.2.2 Tvarování	15
1.2.3 Konstruování	15
2 LIDOVÉ UMĚNÍ	16
2.1 Lidová řemeslná tvorba	16
2.2 Dekorování	16
2.2.1 Ornament	16
3 VÝTVARNÁ DÍLNA A VOLNÝ ČAS	17
3.1 Volný čas	17
3.2 Novodobá výtvarná dílna	17
3.3 Principy práce ve výtvarné dílně	18
3.4 Jak vést výtvarnou dílnu	19
3.5 Výtvarná řada	20
3.6 Dispozice prostoru dílny	20
3.7 Přístup k vedení dílny podporující relaxaci	21
3.8 Dílna jako součást volnočasových aktivit	22
4 KERAMIKA	23
4.1 Historie - body obratu	23
4.1.1 Objev keramické pece	23
4.1.2 Objev hrnčířského kruhu	23

4.1.3	Vznik keramických dílen.....	23
4.2	Počátky keramiky jako užitého umění.....	24
4.3	Druhy keramických hmot a jejich složení	24
4.3.1	Kamenina	24
4.3.2	Hrnčina	25
4.3.3	Porcelán.....	25
4.3.4	Licí hmota a její příprava	26
4.3.5	Raku materiály	27
4.3.6	Hmoty s malým smrštěním a jejich příprava.....	27
4.4	Postupy.....	28
4.4.1	Modelování z volné ruky.....	28
4.4.2	Vytáčení na kruhu	30
4.4.3	Lití do forem.....	31
4.4.4	Vtlačování do forem.....	31
4.5	Dekorační techniky	32
4.5.1	Tvarování hlíny	32
4.5.2	Rytí.....	32
4.5.3	Prořezávání otvorů	32
4.5.4	Nalepování plochých tvarů.....	32
4.5.5	Razítkování.....	32
4.5.6	Sgrafito	32
4.5.7	Vykrytí voskem	32
4.5.8	Engoba.....	33
4.5.9	Glazura	33
4.6	Vybavení dílny.....	34
4.6.1	Nástroje	34
4.6.2	Pec a hrnčířský kruh:	36
4.7	Způsoby pálení keramické hmoty:	38
4.7.1	Oxidační atmosféra.....	38
4.7.2	Redukční atmosféra	38
4.8	Zdraví a bezpečnost:	38
4.8.1	Prach.....	38
4.8.2	Toxické materiály.....	38
4.8.3	Úklid.....	39
4.8.4	Osobní hygiena.....	39
4.8.5	Pece	39
5	KURZ KERAMIKY “Z VELKOMĚSTA NA VENKOV”	40
5.1	Záměry a cíle:.....	40
5.2	Metodické listy.....	41
6	ZÁVĚR	57

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	59
---	-----------

SEZNAM PŘÍLOH	61
----------------------------	-----------

Příloha č. 1: Obrázky k metodickým listům	- 1 -
--	--------------

Příloha č. 2: Ukázky keramiky v rámci realizace vybraných metodických listů	- 8 -
--	--------------

Seznam obrázků:

<i>Obrázek 1: WEIß, Gustav. Keramika: umění z hlíny. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 32. ISBN 978-80-247-1954-2.....</i>	<i>- 1 -</i>
<i>Obrázek 2: WEIß, Gustav. Keramika: umění z hlíny. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 33. ISBN 978-80-247-1954-2.....</i>	<i>- 2 -</i>
<i>Obrázek 3: WEIß, Gustav. Keramika: umění z hlíny. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 35. ISBN 978-80-247-1954-2.....</i>	<i>- 3 -</i>
<i>Obrázek 4: Česnek, KORBELÁŘ, Jaroslav. Naše rostliny v lékařství. Praha: Avicentrum, 1981, s. 120. ISBN 08-092-81.....</i>	<i>- 4 -</i>
<i>Obrázek 5: Dobromysl, KORBELÁŘ, Jaroslav. Naše rostliny v lékařství. Praha: Avicentrum, 1981, s. 127. ISBN 08-092-81.....</i>	<i>- 4 -</i>
<i>Obrázek 6: Heřmánek, KORBELÁŘ, Jaroslav. Naše rostliny v lékařství. Praha: Avicentrum, 1981, s. 142. ISBN 08-092-81.....</i>	<i>- 5 -</i>
<i>Obrázek 7: Levandule lékařská, KORBELÁŘ, Jaroslav. Naše rostliny v lékařství. Praha: Avicentrum, 1981, s. 234. ISBN 08-092.....</i>	<i>- 5 -</i>
<i>Obrázek 8: Libeček, KORBELÁŘ, Jaroslav. Naše rostliny v lékařství. Praha: Avicentrum, 1981, s. 236. ISBN 08-092-81.....</i>	<i>- 5 -</i>
<i>Obrázek 9: Majoránka zahradní, KORBELÁŘ, Jaroslav. Naše rostliny v lékařství. Praha: Avicentrum, 1981, s. 256. ISBN 08-092-81.....</i>	<i>- 5 -</i>
<i>Obrázek 10: Máta peprná, KORBELÁŘ, Jaroslav. Naše rostliny v lékařství. Praha: Avicentrum, 1981, s. 266. ISBN 08-092-81.....</i>	<i>- 6 -</i>
<i>Obrázek 11: Meduňka, KORBELÁŘ, Jaroslav. Naše rostliny v lékařství. Praha: Avicentrum, 1981, s. 270. ISBN 08-092-81.....</i>	<i>- 6 -</i>
<i>Obrázek 12: Rozmarýn, KORBELÁŘ, Jaroslav. Naše rostliny v lékařství. Praha: Avicentrum, 1981, s. 376. ISBN 08-092-81.....</i>	<i>- 6 -</i>
<i>Obrázek 13: Šalvěj lékařská, KORBELÁŘ, Jaroslav. Naše rostliny v lékařství. Praha: Avicentrum, 1981, s. 418. ISBN 08-092-81.....</i>	<i>- 6 -</i>
<i>Obrázek 14: ŠAMŠULA, Pavel. Průvodce výtvarným uměním I. Praha: Albra, 2000, s. 70. ISBN 80-86287-22-X.....</i>	<i>- 7 -</i>

Seznam tabulek:

<i>Tab. 1: Škrabací a řezné nástroje.....</i>	<i>- 33-</i>
<i>Tab. 2: Modelovací a zdobící nástroje.....</i>	<i>- 34-</i>
<i>Tab. 3: Vybavení dílny.....</i>	<i>-35-</i>
<i>Tab. 4: Metodické listy.....</i>	<i>-40-</i>

Seznam použitých zkratk a symbolů:

Atd. – a tak dále

Např. – například

Tzv. – takzvané

Tj. – to je

Úvod:

Na úvod bych se ráda představila. Jmenuji se Anna Kordíková a lásku k výtvarnému umění jsem nejspíš zdělila po své matce, která je reprodukcí grafika a litografka. Od dětství jsem navštěvovala výtvarné kroužky a stále něco vytvářela – od dětských nástěnek po pokreslené zdi obývacího pokoje voskovým pastelem.

Před šesti lety si moje teta s kamarádkou otevřely na chalupě keramickou dílnu, kde se začala pravidelně scházet celá rodina. Keramika mě naprosto pohltila. Odpoutala jsem se od školních lavic, kde se keramika “vyráběla” a byla svázaná normou či určitým stereotypem. Vedle “umění” je pro mě keramika forma určité relaxace. Vezmete do ruky kus hlíny, mačkáte ji, boucháte s ní a pak z ní vytvoříte něco originálního, něco co je ve Vás a jde z Vás. Do keramické dílny jedu kdykoli se cítím unavená dobou, povinnostmi. Jedu se odreagovat a nabít energií, kterou pro mě hlína v sobě má.

V teoretické části se zabývám prostorovou tvorbou, ujasněním pojmů současné výtvarné dílny, které se promítají do praktické části a určují jisté zákonitosti vedení kurzu keramiky. Dále se v teoretické části soustředím na keramiku, především na její tvorbu a techniky výstavby.

V praktické části se zabývám metodickými listy, které mapují kurz keramiky. Metodické listy pojí společné nadřazené téma “Z velkoměsta na venkov”. Tento kurz je koncipován do půl roku, kdy účastník kurzu dochází každý týden do keramické dílny. Kurz je určen pro dospělé – začátečníky v rámci dalšího rozvoje a relaxace. V průběhu kurzu se seznamují s jednotlivými technikami výstavby, dekorováním. Metodické listy jsou sestaveny pomocí výtvarné řady, kde jsou jednotlivé techniky výstavby popsány i s náměty a fotodokumentací. Vybrané metodické listy jsou zrealizovány. Tento kurz má účastníkům předat nejen zkušenost s keramickou hlínou, ale také naučit se odpočívat.

Byla bych ráda, kdyby se tato práce stala podkladovým materiálem pro ty, co se rozhodnou pořádat kurz keramiky a stala se jim inspirací.

1 Prostorová tvorba ve výtvarném umění:

Prostorová tvorba ve výtvarné kultuře zahrnuje řadu různých projevů, které na jedné straně hraničí s malbou – nízký reliéf a na druhé straně budují velké prostorové objekty. S nízkým reliéfem se můžeme setkat již v Egyptě, renesanci, baroku. Figurální sochařství, které navazuje na řeckou tradici, tvoří osu sochařské tvorby od starověku až po současnost. Geometrickou abstrakci, která nemá funkci architektury, ale někdy jí svou přehledností připomíná, objevilo až moderní umění. Tematicky však není moderní sochařství omezeno vůbec.

1.1 Prostorové vyjadřování

Hmatové zážitky nás od narození seznamují s prostředím a v té době jsou nejsrozumitelnějším zdrojem informací. Dítě jimi poznává svět, který ho obklopuje. Z dětí nechceme vychovávat sochaře, ale umožnit jim, aby poznávaly a jejich vztahy k němu. Každý, kdo se chce výtvarně vyjádřit, by měl zvolený materiál dobře znát. S materiálem se člověk seznamuje dvěma způsoby, které se vzájemně doplňují – hapticky, tj. hmatem a vizuálně, tj. zrakem.

„Prvotním impulsem pro prostorovou tvorbu bývá téma, nejčastěji figurální náměty. Běžné modelování figurek lidí a zvířátek však k rozvoji výtvarného myšlení v prostorové tvorbě nestačí. Proto k nim brzy přistupuje klasický přepis motivů převzatých ze skutečnosti. Již od devíti let mohou děti řešit i některé prostorové etudy, které se zabývají zkoumáním vztahů linií, ploch, tvarů a objemů v prostoru. Spolu s nimi se také dostávají pokusy o vyjádření představ a pocitů – nefigurativní vyjádření zážitků a niterných reakcí.“
(Roeselová, 2006, s. 20)

1.2 Prostorová výtvarná tvorba

1.2.1 Modelování

Modelování patří mezi nejčastější a pro děti nejdostupnější způsob vyjadřování. V modelování se setkáváme s keramickou nebo sochařskou hlínou, sádrou, plastelínou. Modelování označuje nejenom figurativní tvorbu, ale i nádoby a dutou keramiku, která je tvořena bez hrnčířského kruhu nebo forem.

a) Plastický postup

Modelování ze sochařské hlíny

“Není ovlivněno žádnými předem danými kvalitami materiálu – východiskem je hrudka hmoty, které dají tvar teprve lidské ruce. Materiál je to poddajný. Práce vychází z přidávání a ubírání hmoty, které umožňuje postupně se dobírat k hotovému tvaru. Plastikou je třeba pravidelně otáčet a při modelování střídavě přistupovat blízko a odstupovat několik metrů.” (Roeselová, 2006, s. 21)

Keramické modelování

“Keramické modelování je významnou složkou prostorové tvorby. Umožňuje podílet se na celém rozsahu tvůrčího procesu nebo výroby užitkových předmětů – od zpracování hlíny po pálení v peci a glazování. Jak volná keramika, tak dekorativní nebo užitková keramika jsou omezeny silou a nosností vypalovaného střepu.” (Roeselová, 2006, s. 25)

b) Skulptivní postup

“Ubírají hmotu z daného tvaru. K bloku hmoty žák nemůže nic přidat, každý zásah je definitivní, změnitelný jen dalším ubíráním, nelze ho opravit a vrátit vznikající plastiku do původního stavu.” (Roeselová, 2006, s. 24)

Dá se pracovat s různými materiály – s kostkou mýdla, se sádrovým blokem, se dřevem. Všechny materiály kladou značné nároky na zručnost, protože se pracuje s rydly, dláty, rašplemi, sekáči atd. Některé skulptivní postupy bývají prašné, proto je třeba pracovat na

dobře větraném a vybaveném pracovišti – dílně, nebo venku. Tyto skulptivní postupy jsou vhodné pro starší žáky, dospělé.

1.2.2 Tvarování

Tvarování znamená bezprostřední kontakt s materiálem. Využívá plošný materiál jako pletivo, plech, papírovina, textil, igelit, plast. Nebo materiál lineární, který je možno výtvarně pojednat jako drát, provaz, proutí a jiné. Dítě při tvarování a kombinování různých materiálů objevuje jeho vlastnosti.

1.2.3 Konstruování

Konstruování je spojeno s logickou výstavbou prostoru. Uplatňuje více prvků, které jsou dány svým tvarem. Většinou se do jejich podoby nedá příliš zasahovat.

a) Volná plastika

Plní účel jako interiérová nebo exteriérová trojrozměrná plastika. Můžeme ji pozorovat ze všech stran. Pokud je tato socha umístěna u stěny, bývají více zpracovány ty části plastiky, které vidí oko diváka.

b) Reliéf

Reliéf je plastika vystupující z rovny plochy. Divák ji může pozorovat pouze zepředu.

2 Lidové umění

Lidové umění je výtvarný projev, který má základ v lidovém prostředí. Nelze u něj určit přesné hranice. Jeho počátky nalezneme v nejstarší době lidského rodu. Původně měly nejstarší projevy lidové tvorby magicko-symbolický význam. Některé prvky lidového umění se staly tradičními, spojily jednotlivé generace a minulost s přítomností.

2.1 Lidová řemeslná tvorba

„Lidová řemeslná tvorba byla po staletí jediným druhem výroby. Produkce měla především funkci praktickou – užitkovou. S předměty, se kterými se můžeme setkat, byly předměty denního života. Lidová výroba předmětů stavěla především na rukodělných dovednostech.“
(Skarlantová, 2009, s.17)

2.2 Dekorování

To, co můžeme spojit s lidovým uměním je velká a pro některé oblasti tradiční rozmanitost dekorů. Dekor představuje ozdobu, něco navíc. Dále funkci ozdobnou – dekorativní. Dekor byl v lidovém umění nedílnou součástí výrobku. Měl hlavně estetickou funkci. Vznikal např. pomocí ornamentu.

2.2.1 Ornamet

„Vzniká pravidelným řazením jednoduchých prvků motivu do složitějšího celku. Může být veden v řadě, tvořit souvislý pás.“ (Skarlantová, 2009, s. 23)

- Pásový ornament – typická ozdoba okrajů předmětů, např. okraje talíře
- Plošný ornament – vzorování textilií, malované skříně, truhly, kraslice

Ornamet nese označení podle motivů, které používá:

- Geometrický ornament – linky, kruhy, čtverce, trojúhelníky
- Rostlinný ornament – květy, listy, plody, stvoly
- Figurální ornament – zvířata, lidé
- Věcný ornament – předměty, písmo

3 Výtvarná dílna a volný čas

V této kapitole záměrně nenahrazuji „výtvarnou dílnu“ za „keramickou dílnu,“ protože následující obsah se vždy vztahuje ke všem uměleckým dílnám s různými technikami.

3.1 Volný čas

“Volný čas je možné chápat jako opak doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.” (Pávková, 2002, s. 12)

Dle Pávkové (2002) je pod pojmem volný čas běžně zahrnován odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná a společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související - sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty. Pávková (2002) dále uvádí, že součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Ale i z těchto činností někdy lidé vytvoří svého koníčka, což je zřejmé např. ve vztahu k přípravě (i konzumaci) jídla.

3.2 Novodobá výtvarná dílna

„Pojem dílny je v kontextu dějin umění spojován s principem učení se řemesla a s principem vzniku díla či se zapojením kolektivních sil spojených skrze program určité výtvarné školy nebo výtvarného směru.“ (Babyrádová, 2005, s. 17) *„Aktivity spojené s tvorbou jsou provázeny s touhou něco prožít, zaznamenat něco nového. Novost objevů pak spočívá v kombinatorice prožitku a reflexe minulého a ve schopnosti prožívat v nových souvislostech historii prošlé hodnoty.“* (Babyrádová, 2005, s. 20)

Novodobá dílna vypadá tedy dnes už jinak než tradiční umělecko-řemeslná dílna. Její náplní je estetická edukace, která klade důraz na invenci, prožitek, experiment. Samozřejmě řemeslná stránka tvorby by rovněž neměla být podceňována.

„Hlavním rysem práce v dílně je sdílení pracovní atmosféry se skupinou tvůrců, jež mají společný zájem (není ovšem nutné, aby se věnovali vždy společnému tématu nebo technice), dále je důležité také intenzivní prožití společného času stráveného tvorbou – času, který plyne a není narušován delšími pauzami.“ (Babyrádová, 2005, s. 26)

Babyrádová (2005) dále uvádí, že současná dílna, která se stala alternativní formou edukace, se tradiční řemeslné dílně podobá už jen velmi málo. I tak se můžeme v jejím průběhu setkat s fenomény, jejichž kořeny je možné spojovat s existencí dílen fungujících v dávných časech. Jedním z nich je práce na příbuzném díle. Neznamená to však, že všichni účastníci produkují jeden umělecký kus, ale pracují na něčem, co má společný základ. Atmosféra, která v novodobé dílně vzniká, podněcuje chuť k experimentu, dále proměnit výsledek experimentu v tvorbu, která nese autorské znaky. Dalším rysem je cíl tvorby – určité zdokonalení. Zdokonalení se v autorské tvorbě, ve vnímání umění – tyto cíle dílny je třeba vidět širěji.

Cíle dílny podle Babyrádové:

- vypěstování schopnosti výtvarné reflexe
- nalezení linie vlastní autentičnosti
- kultivace schopnosti volby techniky a kombinace technik při formování výtvarného záměru
- vypěstování sebekázně a schopnosti sebekritiky v tvorbě
- vypěstování schopnosti vnímat a přijímat umělecké dílo jako svébytnou výpověď o světě
- prohloubení znalosti umění (Babyrádová, 2005, s. 26)

3.3 Principy práce ve výtvarné dílně

Dle Babyrádové (2005) je velmi obtížné zobecňovat charakter uměleckých aktivit vznikajících v průběhu dílny a vyvozovat přísné teoretické zásady pro vedení dílny. Každá výtvarná dílna se totiž vyznačuje něčím specifickým, co lze na jiném místě, za jiných podmínek a s jinými účastníky jen obtížně stejným způsobem zopakovat. Pro každého, kdo dílnu připravuje poprvé, bude užitečné znát několik zásad – principů, které jsou pro zdárný průběh dílny důležité.

Tyto principy Hana Babyrádová (2005) shrnuje do následujících bodů:

- princip otevřenosti námětu a tématu
- princip zpřístupnění dostupných informací o námětu
- princip zprostředkování motivující zkušenosti
- princip poskytnutí prostoru a času pro experimentování
- princip respektu k individuální výpovědi
- princip průběžné a závěrečné prezentace práce

„Potřeba uplatňování těchto principů při práci ve výtvarné dílně není nikterak svazující, ale vyplývá přímo z povahy dílny jako formy edukace podléhající jistému řádu. V porovnání s jinými vzdělávacími formami v oblasti výchovy uměním jsou principy práce v dílně zaměřeny především na získávání přímé zkušenosti s tvorbou vznikající na zajímavém místě a v předem vymezeném časovém prostoru.“ (Babyrádová, 2005, s. 93)

3.4 Jak vést výtvarnou dílnu

„Dílna jako forma umělecké výchovy se vyznačuje určitými obecnými pravidly, ale její konkrétní realizační formy zároveň vykazují jistá specifika. Právě tato specifika jsou dána osobitými přístupy k vedení dílny. Každý výtvarník, pedagog vede svou dílnu vlastním neopakovatelným způsobem.“ (Babyrádová, 2005, s. 116)

Babyrádová (2005) uvádí, že dobře vedená umělecká dílna je vždy fenoménem, který má dvojí charakter – je dílem autora - průvodce, který vymýšlí její obsah, ale je také dílem autorů - účastníků, kteří tento obsah naplňují konkrétními artefakty. U iniciátora dílny je velmi důležité, aby dokázal účastníky dílny nadchnout svým obsahovým záměrem, ale aby je zároveň nijak násilně nestylizoval do svého konceptu. Ve schopnosti udržet určitou rovnováhu mezi individuální iniciací dílny a mezi vklady jednotlivých účastníků spočívá kvalita práce toho, kdo dílnu připravuje. Iniciátor výtvarné dílny má na jedné straně představu, že předá účastníkům své vlastní zkušenosti a znalosti, na druhé straně přemýšlí o takové koncepci, která by se netýkala pouhého předávání toho, co již sám zná, ale která

by přinesla i jemu něco nového – co dosud sám nevyzkoušel. Počítá s vynalézavostí autorů, s jejich účastí na dotváření nebo dokonce přetváření vlastních iniciačních myšlenek. Toto vzájemné doplňování je hlavním posláním dílny. „*Dostatek prostoru pro autonomní výtvarnou výpověď je hlavní podmínkou zdárného vedení výtvarné dílny. Předpokládáme-li, že výtvarnou dílnu připravuje a vede výtvarník, lze také počítat s tím, že on sám tvoří zcela svobodně, a že tedy bude jeho přirozenou snahou tuto svobodu poskytnout i těm, kteří se do jeho dílny přihlásili.*“ (Babyrádová, 2005, s. 116)

3.5 Výtvarná řada

Princip výtvarných řad spočívá ve výběru témat a jejich zpracování. Každé téma je zpracováno z různých stran. Co se týká výtvarné výchovy, můžeme použít různé techniky, přístupy a pojetí. Lektor jí plánuje např. s ohledem na roční období.

3.6 Dispozice prostoru dílny

„*Dílna je zpravidla situována do určitého prostoru, který by měl podněcovat zájem o námět práce v dílně. Před začátkem dílny může na účastníky čekat prázdný prostor, přijímající jejich vlastní energii potřebnou k jeho zaplnění. Ti, kdo se hodljí zúčastnit práce v dílně, musí prostor teprve naplnit. Prostor čeká na svou „realizaci“. Takto vytvořený prostor je charakteristický tím, že je naplněn neopakovatelnou atmosférou. Prostor dílny se všemi předměty nacházejícími se v něm přináší svědectví o procesu tvoření.*“ (Babyrádová, 2005, s. 59)

Dílna, ve které pracujeme s keramikou, bývá stálá a nijak se nemění. Jelikož potřebujeme stálý materiál (hlína, glazury, nástroje,...), je dobré pracovat v prostoru, kde mají tyto věci stálé místo a nemusíme je nikam stěhovat. Prostor, kde se pracuje opravdu jen s keramikou, kde si účastníci své dílo mohou nechat a příště na něm dále pracovat, kde mají pocit bezpečí, protože ví, kdo do dílny chodí. Toto je důležité, ať už jde o desetidenní kurz nebo setkávání každý týden.

3.7 Přístup k vedení dílny podporující relaxaci

Babyrádová ve své knize (2005) uvádí, že dílna, jejímž cílem je převážně relaxovat prostřednictvím výtvarných aktivit, je připravována tak, že od jednotlivých účastníků nejsou vyžadovány specifické výkony (i když stále zůstávají cílem dílny), ale jsou jim nabízeny takové činnosti, které směřují k obnovení jejich fyzických a psychických sil. *„Každá výtvarná dílna plní určitou psychorelaxační funkci, pro účastníky totiž znamená téměř vždy obměnu navyklého stereotypu. Přece jen je třeba rozlišit práci od relaxace. Za relaxační aspekt výtvarné dílny je ale možné považovat fakt, že díla zde vznikající jsou tvořena ze spontánní vůle a že ani rytmus vlastní tvůrčí práce není předem nijak vázaný institucionálními nařízeními, jak je tomu například ve školách základních, středních i vysokých nebo v jiných vzdělávacích zařízeních, kde funguje rozvrh hodin. Práce v dílně se odvíjí podle rytmu „vnitřních hodin“. A samotné ustálení pracovního tempa podle individuálního psychofyzického členění času je relaxací. Každá dílna by měla být organizována tak, aby ponechávala prostor pro nalezení vnitřního tempa práce.“* (Babyrádová, 2005, s. 127)

Babyrádová dále uvádí, že relaxace je proces navozování stavu uvolnění, který by měl vystřídat stav napětí a stresu. Řada psychických poruch má somatické příznaky. Výtvarnou činnost lze z tohoto pohledu vnímat také jako fyzickou námahu nebo práci. Výtvarné aktivity, které vyžadují větší fyzickou námahu, se mohou stát odreagováním při trvalé psychické zátěži. *„Práce s hlinou sama o sobě vyžaduje zvýšenou fyzickou námahu při přípravě hmoty (hnětení, válení) před modelováním. Koncentrace je přenesena na fyzický výkon a tím dochází k relaxaci psychických sil. Problém nerovnováhy mezi psychickými a fyzickými silami je problémem současného člověka, zabývajícího se mnohdy jednostranně pouze intelektuální činností, která je zcela oddělena od vytváření objektů materiální povahy. Oddělení psychických aktivit od manuálních úkonů, vyžadujících fyzickou zátěž, je typickým rysem dnešní elektronické éry.“* (Babyrádová, 2005, s. 138)

3.8 Dílna jako součást volnočasových aktivit

Výtvarná dílna sehrává významnou roli ve volnočasových aktivitách. Babyrádová (2005) uvádí, že specifickou podmínkou realizace dílny je koncentrovat výtvarnou práci do určitého časového úseku, v jehož průběhu není práce přerušována. Za výtvarnou dílnu v pravém slova smyslu nelze považovat práci periodicky se opakující vždy každý týden, soustředěnou do pouhých dvou hodin a odehrávající se v prostoru, kde probíhají současně jiné činnosti. Z tohoto důvodu je lépe plánovat dílnu (pro děti) v období delšího prázdninového volna a situovat jí do místa mimo město. Změna prostředí i skupiny lidí, v níž se účastník dílny pohybuje celý rok, může být pro práci v dílně velmi inspirativní.

4 Keramika

4.1 Historie - body obratu

4.1.1 Objev keramické pece

Na konci starší doby kamenné (30 tis. – 10 000 př. n. l.) byl už známý proces vypalování hliněných figurek. Nález zařízení, které už doopravdy připomínalo pec, pochází až z mladší doby kamenné (bylo např. objeveno na keramickém sídlišti Bylany v Čechách). Dalším bodem obratu byl výpal na vyšší teplotu (Čína, Japonsko), který umožnil zpevnění a tím pádem prodloužení životnosti keramického střepe.

(Volně převzato WEIß, 2007)

4.1.2 Objev hrnčířského kruhu

První použitý hrnčířský kruh byl pomalu se otáčející. Technika pochází z raně dynastické doby v Egyptě a stále se používala ještě 500 let, později v Palestině a Pákistánu. Rychle rotující hrnčířský kruh se v Iráku začal používat v období Uruku (nádoby měly hladší povrch). Obecně hrnčířský kruh přispěl k rozdělení řemesla a uměleckého řemesla, dále umožnil velkovýrobu. Nejstarší nálezy hliněných nádob pochází z 8. tis. př. n. l. O běžném používání keramických nádob se dá mluvit až v 2. polovině 7. tis. př. n. l.

(Volně převzato WEIß, 2007)

4.1.3 Vznik keramických dílen

S objevem hrnčířského kruhu souvisí vznik prvních keramických dílen (střední a jihovýchodní Evropa). Vedle center keramiky (např.: Uruk) pracovali na mnoha místech i hrnčíři-rolníci, kteří kromě práce v zemědělství vyráběli i nádoby. V našich zemích se proslavila tzv. habánská a později holičská keramika na jižní Moravě, ve Slezsku byl známým střediskem hrnčířství Boleslawiec (něm. Bunzlau).

4.2 Počátky keramiky jako užitého umění

Weiβ (2007) uvádí velký počet nálezů keramiky v dané oblasti, které jasně dokazují, že vedle specializovaných center keramiky pracovali na mnoha místech i hrnčíři, kteří kromě práce v zemědělství vyráběli i nádoby. Zvyšující se hustota obyvatelstva měla už tenkrát v zásadě stejné následky, které platí až dodnes: *“Zatímco se u nižší hustoty zalidnění člověk snaží identifikovat se svými sousedy, tak s narůstající hustotou a přibývajícím konfliktním potenciálem se pro člověka stává důležitější, aby se od ostatních skupin odlišil.”* (Weiβ, 2007, s. 27)

Vznikaly tak jedinečné keramické styly. Keramika tehdy nesloužila pouze pro vlastní potřebu, ale byla vyráběna i za účelem prodeje. Obchod se nerozvíjel pomaleji než zemědělství a umělecké řemeslo hrnčířů.

4.3 Druhy keramických hmot a jejich složení

Každý typ keramického střepu by měl svými vlastnostmi odpovídat předpokládanému účelu.

Steve Mattison ve své knize (2004) keramiku dělí do tří kategorií – na hrčinu, kameninu a porcelán – podle použité keramické hmoty a glazury a podle výšky vypalovací teploty.

4.3.1 Kamenina

Kameninové hmoty se skládají ze směsi jílu, minerálů a písku nebo šamotu. Pokud je vypálíme na vysokou teplotu, zvýšíme tak hutnost a hmotnost výsledného střepu, který připomíná kámen (odtud název). Díky trvanlivosti a pevnosti je kamenina ideálním materiálem pro výrobu kusů, které chceme použít ve venkovním prostředí a které přežijí i zimní období. Dále užitková keramika.

Kamenina se výborně hodí pro tyto funkční předměty: džbány, talíře a misky. Užitkové předměty z hygienických důvodů vyžadují glazuru.

„Konečná barevnost vypáleného střepu vždy závisí na obsahu železitých sloučenin v materiálu. Typické odstíny kameninového střepu po výpalu jsou světle krémové až okrové. Hmota se vypaluje při teplotách 1200–1300 °C.“ (Žíla, 2005, s. 132)

4.3.2 Hrnčina

„Hrnčinu zhotovují lidé už od raných dob. Skladovací nádoby do kuchyně, hrnce na vaření, džbány se uplatňují v každodenním životě. Těmto ručně vytvářeným, jednoduchým výrobkům se často říká lidová keramika (hrnčina).“ (Žíla, 2005, s. 132)

Tento pórovinový střep je měkký, křehký a chemicky málo odolný. Hmota se vypaluje při teplotách 1000–1100 °C. Mattison (2004) uvádí, že nejtypičtějšími barvami bývají červená, oranžová, hnědočervená, žlutá, šedá. Většina pórovitých jílu a hlín je vesměs velmi plastická a dobře se s nimi pracuje. Jsou i podstatně méně náročné při lepení a modelování.

U póroviny je teplota *přežahu*¹ stejná jako při druhém výpalu s glazurou. Tyto materiály jsou běžně dostupné v celých škálách barevnosti i vlastností. Proto se nemusí upravovat ostřivý či tavivý nebo je dobarvovat.

4.3.3 Porcelán

Porcelán má obvykle bílý střep, který ve slabé vrstvě prosvítá. Typická porcelánová hmota se vypaluje při teplotách převyšujících 1280 °C. Porcelánové hmoty jsou nejméně plastické a nejhůře se vytácejí a ručně modelují. Porcelán se spíše využívá při vytváření jednotlivých kusů nebo lití do forem, k ruční výrobě užitkové keramiky se moc nehodí.

¹ První vypálení neglazovaného střepu. Střep získá větší pevnost. Při přežahu mohou být výrobky naskládány na sebe nebo do sebe, protože se nemohou slepit.

4.3.4 Licí hmota a její příprava

Licí hmota neboli břecha je v podstatě ztekucená hlína, kterou je možné nalít do sádrových forem a opakovaně tak vytvářet stejné tvary. Výpal se pohybuje okolo 1150-1160 °C. Do licí hmoty je třeba přidat chemická *ztekutiva*,² která způsobí její ztekucení a rovnoměrné rozptýlení částic. Zároveň zabraňují usazování částic ve formě. Mattison (2004) ve své knize uvádí možnost, kdy malé množství licí hmoty lze připravit pomocí elektrické vrtačky s kovovým mísičem ve vědru. Větší objemy se mísí průmyslově vyrobenými rozpalovači. Jako ztekutivo se používá soda, vodní sklo či hlinitan sodný. Když se rozpustí, tekutina se nalije do vědra se zbytkem vody. Poté se do ní vsypává hlína po malých hrudkách, aby se snadněji rozpustila. Důležité je hmotu důkladně promíchat a kaši nechat chvíli odstát. Je-li příliš hustá, přidává se ztekutivo. Stačí velmi málo, protože každá kapka znamená rozdíl. Zbývající hmota se uchovává v neprodyšných nádobách. Zaschlé zbytky se mohou použít při přípravě další várky licí hmoty, ale jejich podíl nesmí přesáhnout 20 %.

² **Ztekutivo** – látka např. křemičitan sodný nebo kalcinovaná soda, působící ztekucení keramické hmoty nebo glazury a rovnoměrné rozptýlení částic

4.3.5 Raku materiály

Výrobní proces raku spočívá v rychlém vypálení a zchlazení předmětů, které se ještě rozpálené vyjmou z pece kleštěmi a vloží do hoblin, pilin, jehličí a jiných materiálů, jejichž redukční prostředí vytvoří zvláštní barevné odstíny a efekty. Hlíny vystavené těmto teplotním šokům – rozpínání a smršťování – musí mít hrubou otevřenou strukturu, aby snesly velké změny teploty. Hodí se k vytváření reliéfů a plastik stavěných z plátů a dalších užitkových i dekorativních předmětů.

4.3.6 Hmoty s malým smrštěním a jejich příprava

Existují speciální keramické hmoty, u nichž nedochází prakticky k žádnému smrštění. Vyrábějí se ze směsi obsahující vysoký podíl *mastku*³ a malé množství běžného jílu. Ačkoli se nejedná o hlínu, výsledná hmota se do určité míry bude chovat jako plastická hlína a lze ji používat pro velmi podobné účely. Pro přípravu keramické hmoty s malým smrštěním můžeme použít až 90 % mastku a deset 10 % běžné hlíny – zůstanou zachovány minimální požadované chemické poměry pro pálení. Hlína s malým smrštěním by se měla vypalovat pouze při nízkých teplotách, protože mastek ztrácí při teplotě 1100 °C hutnost a rychle se rozpadá. Při vypalování na teplotu 1040 °C střep sline a dosáhne téměř hutnosti porcelánu.

³ **Mastek** – dihydroxid-tetrakřemičitan hořečnatý, který po smíšení s vodou získá velmi podobné vlastnosti jako hlína, ale má malé nebo vůbec žádné smrštění. Zároveň je vysoce odolný vůči prudkým změnám teploty a lze jej proto vypálit během několika minut a nikoli hodin.

4.4 Postupy

Keramika se zhotovuje třemi základními způsoby: modelováním (vytvářením z volné ruky), vytáčením na hrnčířském kruhu a prací s formami. Techniku a materiál vybíráme podle: velikosti a tvaru požadovaného předmětu, jeho využití nebo podle toho, zda chceme vytvořit více opakujících se tvarů.

Čím méně vody používáme, tím lépe. Nezkušení „keramici“ používají značné množství vody k uhlazení povrchu nádob, ve skutečnosti pouze odplavují hlínu a obnažují šamot. Voda také hlínu změkčuje, takže nedokáže udržet tvar.

Ke spojování jednotlivých dílů se používá šlikr, ale ne vždy je nutností (nepoužijeme jej např. u techniky vlaštovčího hnízda). Připravuje se z hlíny, která je rozmíchána s vodou na hustou kaši. Okraje dílů, které chceme spojit, zdrsníme např. skalpelem, nanese na ně šlikr a části k sobě pevně přitiskneme.

4.4.1 Modelování z volné ruky

Modelování z volné ruky, je nejstarší postup, který obnáší vymačkávání tvarů z měkké hlíny, stáčení z válečků a stavění z hliněných plátů. Tento postup dává největší prostor pro svobodné vyjádření a fantazii.

4.4.1.1 Techniky výstavby

Dříve než začneme hlínu jakkoliv tvarovat, je důležité důkladně ji propracovat, abychom z ní vymačkali, vybuchali všechny vzduchové bubliny, které by při výpalu v peci bouchly a zničily nebo znehodnotily tak keramický předmět. Všechny druhy keramické hmoty je důležité důkladně prohníst. Je-li hlína příliš tuhá, můžeme do ní udělat prstem několik důlků a naplnit je vodou a pokračovat s hnětením.

a) Technika vymačkávání

Tato jednoduchá technika je vhodná k prvnímu seznámení s hlínou. Je výborná zejména u dětí, kdy si hlínu důkladně ohmatají, zjišťují její vlastnosti, dozvídají se, jak s hlínou zacházet a trénují jemnou motoriku. Pro tuto techniku můžeme použít jakýkoliv typ hlíny.

Na začátek je možná lepší použít hlínu se šamotem, která lépe drží tvar. Nejčastějším prvním výtvozem je vymačkávaná miska. Misku tvoříme z koule hlíny, kterou snadno vymodelujeme. Kouli uchopíme do jedné ruky a doprostřed koule vmáčkáme palec druhé ruky. Dále pozvolna mačkáme hlínu mezi palcem a prsty jedné ruky, kouli otáčíme a vytváříme tak rovnoměrnou tloušťku stěny misky. Postupně se přesouváme výše k okraji. Když pracujeme s dětmi, dáváme pozor, aby nepoužívaly příliš vody, kterou hlínu často uhlazují. Hlína je pak lepkavá, klouže a často se bortí. Dále dáváme pozor, aby stěny misky nebyly příliš tenké, ideální je 0,5 – 1 cm. Díky teplu z rukou hlína rychleji vysychá, pokud začnou praskat okraje misky, jednoduše je začistíme šlikrem.

b) Válečková technika

Jak už napovídá název, tato technika pracuje s hliněnými válečky nebo hranoly. Když pomineme výstavbu, hliněný váleček je perfektním testem zpracování hlíny. Proto, když si chceme ověřit, zda hlína není např. příliš suchá, vyválíme z ní váleček, z kterého vytvoříme písmeno „U“. Pokud váleček v ohybu praská, je třeba hlínu zvlhčit.

Asi nejjednodušším výtvozem je nádoba s kruhovým dnem, kdy válečky opisují tvar dna a vrství se na sebe. Válečky si můžeme udělat do zásoby. Než začneme vytvářet, je třeba zabalit je do nějaké vlhké látky, aby nevyschly, nebo je vytváříme v průběhu práce. Pokud nechceme oblé válečky, vyválíme plát, který nařezeme na hranoly. Pomocí prstů vymodelujeme např. kruhové dno, můžeme také použít kuchyňský váleček a šablonu, dno vytvořit z plátu. Dno postupně obtáčíme válečky do požadované výšky. Výtvar můžeme zužovat nebo rozšiřovat. Spojení mezi válečky se zevnitř práce uhladí, aby se zamezilo vzniku prasklin. Z vnější strany je lze ponechat neuhlazené.

c) Výstavba dutého keramického objektu pomocí plátu

Pokud začínáme s touto technikou, je nejlepší začít pracovat se šamotovou hlínou. Při použití silnějších stěn, objekt lépe drží tvar. Pokud pracujeme s vlhčí hlínou, je možné využít podpěr, jako jsou např. noviny, válečky (než hlína zavadne). Na začátek je dobré, vytvořit si předem návrh a šablonu jednotlivých dílů. Budoucí dílo může mít různé tvary, půdorysy a šablona nám pomáhá v přesnosti. Na začátek hlínu obvykle zpracujeme

a vymačkáme z ní všechny vzduchové bubliny (není nutné u nové hlíny). S kusem hlíny můžeme bouchat o pracovní desku. Poté vyválíme pomocí válečku plát požadované tloušťky. Stejnou tloušťku válené hlíny kontrolujeme pomocí *vodící lišty*⁴. V tuto chvíli přichází na řadu šablona, kterou přiložíme na plát, pomocí skalpelu vyřízneme obrys a vznikne nám tak stejný tvar v hlíně. Další fází této techniky je lepení. Lepíme pomocí šlikru, kdy jednotlivé části, které chceme spojit k sobě, zdrsíme šrafováním pomocí skalpelu, natřeme šlikrem a slepíme. Pomocí prstů nebo špachtle začistíme spoje. Pro zvýšení pevnosti, použijeme z vnitřní strany váleček, který vmačkáme do spojů a začistíme.

d) Technika vlašťovčího hnízda

Tato technika pracuje s přidáváním kousků hlíny, které se vrství na sebe. Když chceme zachovat přesný tvar např. při výstavbě mísy, můžeme použít formu – mísu, kterou vysteleme úpletovou látkou a hlínu poté přidáváme zevnitř - kopírujeme tvar nádoby.

e) Skulptivní postup

Tuto techniku můžeme vidět v sochařství, kdy se z bloku materiálu odebírá – tesání atd. V keramice se pracuje stejným způsobem, kdy odebíráme hlínu pomocí oček. Prvním nejjednodušším výtvozem je miska. Misku vymačkáme z koule, ale zachováme silnější tloušťku stěn. Ty poté pomocí oka vybíráme (tím stěnu misky zúžíme).

4.4.2 Vytáčení na kruhu

Vytáčení nádob na hrnčířském kruhu je tradiční metoda, která vyžaduje trpělivost, cit a cvik, který si každý začátečník osvojí až po čase. Pomocí hrnčířského kruhu můžeme vytvořit celou škálu nádob, kdy je každá originál. První hrnčířský kruh se objevil přibližně před 5000 lety v Egyptě. V současné době si můžeme vybrat mezi elektrickým nebo kopacím hrnčířským kruhem.

⁴ **Vodící lišta** je nejčastěji dřevěný hranol, který se používá ke kontrole stejné výšky válené hlíny.

4.4.3 Lití do forem

Formy slouží k výrobě sérií stejných předmětů podle prototypu, často vznikají bez doteku lidské ruky. „*Tato technika byla vyvinuta pro levnou a jednoduchou výrobu keramiky ve velkém. Při odlévání se využívá schopnost sádry absorbovat vodu z tekuté hmoty nalité do sádrové formy. Jak sádra vstřebává z hmoty vodu, začíná se na vnitřní straně formy vytvářet vrstva tuhnoucí hlíny, když tato vrstva dosáhne požadované tloušťky, zbytek hmoty se vylíje. Vrstva hlíny se pak nechá zatuhnout a smrštit, aby se z formy snadněji uvolnila.*“ (Mattison, 2004, s. 224)

4.4.4 Vtlačování do forem

Tento postup se používá, když chceme kopírovat např. vnější tvar nějakého objektu (mísa), ale také vystouplý nebo zapuštěný reliéf. Formu je třeba zevnitř vystlat úpletem, aby se k ní hlína nepřilepila. Poté vtlačujeme vrstvu hlíny po celém prostoru formy. Hlínu necháme zavadnout, poté vyjmeme z formy a odstraníme úplet.

4.5 Dekorační techniky

„K výzdobě může sloužit hlína sama. Mezi nejstarší způsoby dekorace keramiky patří otiskování do měkké hlíny. Ve vykopávkách nejstarších dob se objevuje na hliněných tabulkách první písmo – vytlačené nápisy. Keramika z doby bronzové nese razítkový dekor, běžné jsou starověké orientální vázy se vzorem vytlačeným stočeným provazem, na nádobách jsou často vidět otisky prstů nejstarších hrnčírů v místech, kde byl vlhký předmět sejmут z hrnčířského kruhu.” (Mattison, 2004, s. 224)

Výzdoba je součástí výtvaru a je důležité zamyslet se nad zdobením a sladěním barev. Pokud je předmět určen pouze k dekorativním účelům, můžeme použít jakoukoliv zdobnou techniku. Pokud jde o užitkový předmět, je důležité zvážit materiál, postup, funkci výtvaru.

4.5.1 Tvarování hlíny

Keramickou hlínu můžeme různě tvarovat např.: ohýbáním nebo zvlněním okrajů.

4.5.2 Rytí

Pomocí špičatých konců špachtlí můžeme povrch keramické hlíny zdobit strukturou.

4.5.3 Prořezávání otvorů

Otvory vyřezáváme nejčastěji do plátu, pomocí skalpelu/ kuchyňského nože.

4.5.4 Nalepování plochých tvarů

Ploché tvary získáváme nejen vyříznutím z plátu, ale také vtlačením hlíny do forem.

4.5.5 Razítkování

Razítka se hodí především k vytváření vzorů na zavadlé hlíně.

4.5.6 Sgrafito

Proškrabávání vrchní vrstvy glazury/engoby.

4.5.7 Vykrytí voskem

Na přežahnutý keramický střepek použijeme vosk. Můžeme vytvořit např. ornament, který poté přetřeme barevnou vrstvou glazury. Vosk v peci vyhoří a zůstane spodní barva hlíny.

4.5.8 Engoba

Používání této různě zabarvené řídké hlíny neboli engoby patří k nejstarším technikám výzdoby keramiky. Engoba je druh hlinité polevy, která se aplikuje na zavadlou hlínu. Tradičním nástrojem pro její nanášení je *kukačka*⁵. Jelikož ji není nutné glazovat, můžeme předmětu nechat matný povrch. Engobu připravujeme podle návodu na originálním balení – obecně mícháme prášek s vodou, dokud nevznikne kašovitá hmota bez hrudek. Engobu si můžeme také vyrobit sami - rozplavení zpracované hlíny, ke které přidáme *barvítka*⁶ požadované barvy.

4.5.9 Glazura

Glazura – sklovitá hmota je základní materiál pro řadu dekoračních technik. Glazování je nanášení vodou rozředěných práškových surovin na povrch keramiky. Glazura se aplikuje na přežahnutý výtvar. Při zahřívání se glazura taví a vytváří sklovitý povlak, který obvykle nepropouští vodu. Zvyšují trvanlivost a praktické využití předmětů, hlavně u užitkové keramiky. Glazury mohou být průhledné (transparentní), krycí, barevné, lesklé nebo matné.

Všechny glazury je třeba důkladně otestovat vypálením v peci při teplotách a na hmotách, se kterými pracujeme. Glazuru nanášíme štětcem nebo houbičkou, a to tupováním, dále poléváním, namáčením, a stříkáním. Před nakládáním do pece očistíme po naglazování dna nádob a spodní plochy u plastik a reliéfů. Neočištěné věci se jinak připečou k plátům jednotlivých pater v peci.

⁵ **Kukačka** je tradiční keramický nástroj na nanášení většího množství glazur, engob či suspenzí.

⁶ **Barvítka** jsou průmyslové suroviny připravované ze základních oxidů kovů a dalších materiálů.

4.6 Vybavení dílny

K práci s keramickou hlínou, budeme vždy potřebovat určité nástroje a zařízení. Náčiní můžeme rozdělit do dvou kategorií: ruční nástroje a zařízení dílny.

4.6.1 Nástroje

Určitě budeme potřebovat nástroje na řezání, oškrabávání a tvarování keramické hlíny. Ruční nástroje si můžeme vyrobit sami, koupit ve specializovaných prodejnách nebo nám poslouží kuchyňské náčiní.

Tab. 1: Škrabací a řezné nástroje

Škrabací a řezné nástroje:		
Název:	Použití:	Náhražka:
Struna	<ul style="list-style-type: none"> je důležitá pro oddělení keramické hmoty, dále se používá k oddělení vytočeného objektu z kruhu je cca 45 cm dlouhá a má na obou koncích dřevěné rukojeti pro snadné uchopení 	drát na letecké modely, vlasec
Kovové nebo plastové čepele	<ul style="list-style-type: none"> používají se k ohlazování a tvarování hlíny. jsou k dostání v různých tvarech a velikostech 	staré kreditní karty
Skalpel	<ul style="list-style-type: none"> používá se k prořezávání otvorů 	kuchyňský menší nůž
Děrovače	<ul style="list-style-type: none"> pomocí nich můžeme vytvářet dírky. většinou mají dutý hrot. 	brčko na pití

Kovová očka	<ul style="list-style-type: none"> používají ke skulptivnímu postupu 	
Hrnčířské jehly	<ul style="list-style-type: none"> slouží pro zjišťování tloušťky dna, stěn... můžeme jimi vytvořit jemné dírky, vpichy 	dřevěná špejle

Tab. 2.: Modelovací a zdobící nástroje

Modelovací a zdobící nástroje:		
Název:	Použití:	Náhražka:
Válečky	<ul style="list-style-type: none"> slouží k vyvální plátu vyrábějí se v různých průměrech 	klasický kuchyňský váleček
Modelovací špachtle	<ul style="list-style-type: none"> slouží k tvarování, dekorování... keramické hmoty jsou k dostání ve všech keramických potřebách 	snadno je nahradíme náčiním z kuchyně, jako jsou nožíky, lžičky, vidličky...
Štětce	<ul style="list-style-type: none"> ty jsou nejdůležitější ze všech zdobících pomůcek- ploché štětce se hodí pro rovnoměrné nanášení engoby nebo glazury, dále také šlikru kulaté štětce využijeme hlavně při práci s detailem 	
Houby	využijeme je především při uhlazování hlíny, dále vlhčení a dekorování hlíny	

Razítka	<ul style="list-style-type: none"> používají se k dekorování hlíny můžeme je koupit nebo vyrobit např. ze sádry, keramické hlíny 	různé přírodniny, strukturované materiály
Pravítko	<ul style="list-style-type: none"> dřevěné nebo plastové potřebujeme ho k pracím vyžadující přesnost např. práce s plátem 	
Smirkový papír	<ul style="list-style-type: none"> hodí se k obroušení nerovností buď před přežahem nebo po něm 	

4.6.2 Pec a hrnčířský kruh:

Keramickou hlínu musíme vždy vypálit. Pec je nejdražší položkou vybavení keramické dílny. Pece s horním plněním bývají levnější než s čelním plněním, ale hůře se nakládají. Nákladnou položkou je i hrnčířský kruh. Dále je potřeba také celá škála doplňků, jako např. stoly, podložky, točny, vědra, misky, nádoby na vodu...

Tab. 3: Vybavení dílny

Vybavení dílny:	
Název:	Použití:
Pec	<ul style="list-style-type: none"> je asi nejdůležitějším zařízením dílny elektrické pece se prodávají v různých velikostech dále si můžeme vybrat pece s horním plněním nebo skříňové pece, které se plní snadněji

Hrnčířský kruh	<ul style="list-style-type: none"> • prodává se ve třech základních typech indický, kopací (nožní) a elektrický • při koupi kruhu musíme zvážit objem výroby, jednoduchost ovládání a kvalitu výrobků, které chceme dosáhnout • kopací kruhy se obvykle pohánějí šlapáním na pedál nebo páku nebo se kope přímo do podkruží, který přenáší točivý pohyb na horní talíř kruhu • indické kruhy mívají pouze velký těžký kotouč poháněný přímo nohou nebo tyčí zasunutou do zářezu na okraji kotouče • elektrické kruhy jsou k dostání v různých velikostech, některé jsou velké a opatřené sedátkem, jiné malé s možností nastavení výšky a odděleným pedálem, tyto typy se hodí k vytáčení rozměrných nádob
Stoly	<ul style="list-style-type: none"> • vytváří pracovní plochu • při vedení kurzů je třeba mít na paměti, že každý účastník potřebuje dostatek místa, proto jich musíme mít dostatek
Točny	jsou výborné při dekorování keramiky, kdy se hlíny nemusíme dotýkat, pouze manipulujeme otočným kruhem
Vědra s víkem	skladujeme v nich hlínu, připravenou licí hmotu
Licí formy	

Police pro odložení hotových prací	pokud tvoříme ve velkém, rozhodně potřebujeme odkládací prostor, který šetří místo na pracovní ploše
------------------------------------	--

4.7 Způsoby pálení keramické hmoty:

4.7.1 Oxidační atmosféra

V oxidační atmosféře se díky dostatečnému množství kyslíku spaluje veškeré palivo

4.7.2 Redukční atmosféra

V redukční atmosféře je omezený oběh kyslíku, místo oxidu uhličitého vzniká oxid uhelnatý. Aby lépe hořel, získává kyslík z vypalované keramiky, výsledkem je změna v barvě keramického střepu.

4.8 Zdraví a bezpečnost:

Výroba keramiky má i svá zdravotní a bezpečnostní rizika. Keramici jsou neustále vystaveni účinkům slabě dráždivých až jedovatých surovin. Na zdraví a bezpečnost je třeba myslet v každém okamžiku. Jelikož s nebezpečnými materiály a pomůckami přijde do styku každý keramik, je třeba naučit se opatrnosti.

4.8.1 Prach

Jeden z faktorů působící na naše zdraví je prach. Nevypálená hlína obsahuje volný křemen, jehož vdechnutí je nebezpečné. Drobné částice mohou po delší době vážně poškodit plíce. I když pracovní prostředí prachu nikdy nezbavíme, můžeme jeho výskyt omezit na minimum. Prah nezametáme, ale stíráme vlhkým hadrem, jinak se zbytečně zvíří. Po použití vždy umyjeme pomůcky, ručníky i pracovní oděv pravidelně pereme.

4.8.2 Toxické materiály

Mnohé suroviny, které v dílně používáme, mohou být více či méně toxické. Při přípravě glazur bychom měli používat respirátor a v případě oděrky nebo kožních potíží použít chirurgické rukavice. Před jídlem či pitím si vždy důkladně myjeme ruce, aby se žádné materiály nedostaly do zažívacího ústrojí. Důraz na bezpečnost a poučení klademe zejména při práci s dětmi.

4.8.3 Úklid

Pracovní plochy, police je třeba vždy udržovat čisté a pravidelně je otírat vlhkým hadrem. Vysypané materiály a vylité tekutiny okamžitě uklidíme. Podlahu vytíráme vlhkým hadrem. Na pracovní plochu použijeme prostěradlo jako ubrus, abychom usnadnili konečný úklid a rychle se zbavili prachu či odpadu. Okraje nádob a víka věder před uzavřením očistíme, aby na nich nevznikl nános zaschlého materiálu. Suroviny vždy skladujeme v uzavřených nádobách.

4.8.4 Osobní hygiena

Při práci v dílně nekouříme, nejíme ani nepijeme. V prašném prostředí bychom neměli nosit kontaktní čočky, protože drobné částice se mohou dostat mezi čočku a oko a způsobit podráždění. Po skončení práce si vždy důkladně umyjeme ruce a použijeme mastný krém. Vždy se přesvědčíme, zda jsme materiál uklidili na bezpečné místo, zejména pokud pracujeme s malými dětmi. V případě náhlého vdechnutí nebo polknutí toxického keramického materiálu co nejrychleji vyhledáme lékařskou pomoc. S keramickými materiály bychom neměli manipulovat, pokud máme otevřenou či řeznou ránu. Je-li to nutné, použijeme chirurgické rukavice, aby se jedovaté látky nedostaly do krevního oběhu. Při zacházení s oxidy a toxickými materiály nosíme rukavice a respirátor s filtrem.

4.8.5 Pece

Kvůli plynům, které vznikají při pálení, by se pec měla nacházet pokud možno v samostatné místnosti. Některé plyny mohou být škodlivé, zejména ty, jež se uvolňují z nízkotavitelných listů a naglazovaných barev, když vyhoří médium. Škodlivé plyny vytvářejí také laky na obtiscích, zejména v prvních fázích pálení. V blízkosti pece by se neměly vyskytovat žádné hořlavé látky, které by se mohly vznítit. Do blízkosti pece nepouštíme děti. Elektrické pece by měly být instalovány s místními bezpečnostními předpisy a podle doporučených pokynů výrobce. Při vybírání keramiky z pece je třeba myslet na opatrnost, protože hroty a ztuhlé kapky glazury mohou být ostré. Co nejdříve je obrousíme. Při práci se smirkovým papírem je třeba použít respirátor.

5 Kurz keramiky “Z velkoměsta na venkov”

5.1 Záměry a cíle:

V této části sestavuji kurz keramiky prostřednictvím výtvarné řady na téma „Z velkoměsta na venkov“. Při tvorbě výtvarné řady jsem se snažila obsáhnout náměty, které se týkají venkova, ať jde o předměty užité nebo předměty dekorační. Kurz je koncipován přibližně do půl roku a je určen pro dospělé – začátečníky v rámci relaxace a dalšího rozvoje. V metodických listech jsou popsány jednotlivé techniky od nejjednodušší k obtížnější. Metodické listy jsou dále doplněny o přílohy, které se týkají daného tématu. V průběhu samotné práce je aplikována relaxační hudba. Časová dotace každého vyučovacího bloku je 2-3 hodiny.

Bylo by nejlepší pořádat tento kurz např. celý týden v kuse mimo město, na vesnici nebo v horách, aby účastníci kurzu měli možnost načerpat opravdovou atmosféru venkova. Ne každý má tu možnost pořádat kurz mimo město. Tento program, jak jsem již uvedla, je sestaven do průběhu roku, kdy každý týden probíhá keramická dílna, kam účastníci dochází.

Mezi cíle tohoto programu patří:

- přenesení koncentrace na fyzický výkon, k relaxaci psychických sil
- odbourání napětí a stresu
- osvojení si jednotlivých technik a postupů
- vypěstování schopnosti sebekritiky účastníků kurzu
- radost z tvoření

Mezi mé osobní cíle patří:

- vytvořit příjemné klima dílny pro účastníky kurzu
- motivace účastníků, předání energie do tvoření
- být profesionální
- předat co nejvíce informací a osobních zkušeností s keramikou
- zpětná vazba (co jsem udělala špatně, dobře)

5.2 Metodické listy

Tab. 4: Metodické listy

Metodické listy						
	Název:	Technika:	Námět:	Povrch. úprava:	Typ práce:	Varianty:
1.	Zvonkohra	vymačkávání, skulptivní postup	zvon	engoba, patina	individuální	zvonkový závěs
2.	Spirála	válečková	nádoba	patina	individuální	- hodiny - táč
3.	Zahrada za oknem	výstavba pomocí plátu	květináč	engoba, patina	individuální	- truhlík
4.	Domovní číslo	skulptivní postup z plátu	kachel	engoba, patina	individuální	reliéf krajiny
5.	Vánoční dekorace	výstavba pomocí plátu	adventní/ vánoční svícen	engoba, patina, glazura	individuální	- adventní věnec - kalendář
6.	Aromalam pa	vymačkávání, skulptivní postup	aroma- lampa	engoba, patina, glazura	individuální	váza
7.	Svítilna	výstavba pomocí plátu	stínidlo	engoba, patina, prořezá- vání	individuální	prořezávaný kachel
8.	Venkovská tabule	lití do forem	hrnek na kávu/čaj	glazura, patina	individuální	- talíř - zapék. mísa
9.	Velikonoce	vymačkávání – výstavba uzavřeného tvaru	Veliko- noční kraslice	vykrývá- ní voskem, patina	individuální	dekorace na stůl - mísa

Metodický list č. 1: Zvonkohra:

Námět: zvon

Specifikace skupiny: dospělí – začátečníci, kurz v rámci relaxace a dalšího rozvoje

Časová dotace: 2-3 hodiny

Řešený problém: osvojení si technik, zvolený způsob dekorování

Technika: technika vymačkávání, skulptivní postup

Pomůcky: keramická hlína se šamotem, pracovní podložka, váleček, krajka a jiné vzory na obtisknutí, šlikr, skalpel, štětec, špejle, engoba, patina, smirkový papír

Průběh práce:

Motivace:

„Představíme-li si člověka z 16. století, kdy české zvonařství dosáhlo největšího rozmachu, zjistíme, že jej zvony provázely od kolébky až do hrobu, a proto se nelze divit, že pro něj byly víc, než jen kovový předmět kalichovitého tvaru, zvučící z věže. Užití zvonů zdaleka nekončilo svoláváním lidí do kostela k modlitbě, nýbrž se jim nabízelo široké uplatnění v mnoha oblastech lidské činnosti, v níž bylo třeba vyvolat nějakou událost do veliké dálky. Zvonění v minulosti provázelo všechny důležité životní mezníky, jako jsou křty, svatby, úmrtí či pohřby. Zejména kolem úmrtí existovalo více druhů zvonění, neboť se věřilo, že hlas umíráčku zažene zlé demony a usnadní tak zemřelému cestu do nebe. Zvony odzváněly také všeobecně významné události, jako vítězství ve válce, korunovaci, vstup krále do města, narození následníka trůnu nebo vyzývaly ke shromáždění lidu na náměstí, například při veřejném vyhlášení patentů. Zvony sloužily k určování času a denní doby. Zvon či odbíjení věžních hodin bylo až do 19. století nejspolehlivějším informátorem o ubíhajícím čase pro běžného člověka. Od obyčejného odzvánění hodin se zvonění rozvinulo do neobyčejné šíře. Večer oznamovalo zvonění „na pokoj“, které znamenalo také zákaz vycházení na ulici bez světla a příkaz k uzavření hospod, což vyzváněl hlas rychtářského, tzv. pivního či vinného zvonku.“ (www.wikipedia.cz)

Práce s motivačním textem: monolog

Postup:

Než začneme pracovat s hlínou, připravíme si pracovní plochu a pomůcky, které budeme potřebovat. Poté si pomocí struny odřízneme potřebný kus hlíny, kterou důkladně zpracujeme, abychom z ní vymačkali všechny vzduchové bubliny.

- **Technika vymačkávání**

Tvoříme z koule hlíny, kterou snadno vymodelujeme. Kouli uchopíme do jedné ruky a doprostřed koule vmáčkáme palec druhé ruky. Dále pozvolna mačkáme hlínu mezi palcem a prsty jedné ruky a kouli otáčíme a vytváříme tak rovnoměrnou tloušťku stěny. Postupně se přesouváme výš k okraji.

- **Skulptivní postup**

Tuto techniku můžeme vidět v sochařství, kdy se z bloku materiálu odebírá – tesání atd. V keramice se pracuje stejným způsobem, kdy odebíráme hlínu pomocí oček. Misku vymačkáme z koule, ale zachováme silnější tloušťku stěn. Ty poté pomocí očka vybíráme (tím stěnu misky zúžíme).

Zavadlou hlínu dekoureme engobou, kterou tupujeme přes krajku, poté dáme práci sušit. Na keramický stěp po přežahu použijeme burel jako patinu a transparentní glazuru, následuje druhý výpal.

Varianty: mísa

Metodický list č. 2: Spirála

Námět: nádoba

Časová dotace: 2-3 hodiny

Řešený problém: dobré zpracování hlíny, osvojení si techniky, kompozice výtvoru

Technika: válečková technika

Pomůcky: keramická hlína se šamotem, pracovní podložka, umělohmotné květináče/truhlíky..., úpletová látka, pracovní podložka, kelímek s vodou, skalpel, mokrý hadr, štětec, šlikr, engoba, glazura, smirkový papír

Průběh práce:

Motivace:

“Nejstarší základy tvarů nádob byly kruhové, i když hrnčířský kruh tehdy ještě neexistoval. To platí jak pro tvary, které byly ručně modelovány z jednoho kusu hmoty, tak i pro nádoby vytvořené z hliněných válečků nebo plátků. První technickou inovací bylo použití pomalu se otáčejícího hrnčířského kruhu. Není to nic jiného než deska, na níž může být točivým pohybem vyrobena nádoba. Technika vznikla v raně dynastické době v Egyptě a používala se ještě o 500 let později v Palestině a Pákistánu. Hrnčířský kruh umožnil velkovýrobu a vedl k sociálnímu a hospodářskému rozvrstvení řemeslníků. Volné vytváření nádob bylo věcí rolnické produkce v protikladu k profesionalitě hrnčířů, kteří měli k dispozici hrnčířský kruh. Hrnčíři – rolníci nastavovali hmotu množstvím písku, aby se tak vyhnuli možným chybám. Keramiku vypalovali při velmi nízkých teplotách (350 – 500°C). Jako šablony jim sloužily díry v podlaze, které byly před vložením hlíny vysypány pískem.

Člověk přestal používat hlínu nekriticky, ale začal dávat přednost vápenatému jílu. Vápenatý jíl vyžadoval nejméně 850°C, jíl obsahující skutečně velké množství vápence pak 750°C. Střep byl světlejší a lépe se hodil k pomalování a engobování. Vědomým výběrem a znalostí toho, jakých změn je hlína schopná, byly položeny důležité základy pro další rozvoj kultury.” (Weiß, 2007, s. 30)

Práce s motivačním textem: monolog doplněný obrázky (viz příloha č. 1.)

Postup:

- Válečková technika

Z kousků hlíny vytvoříme válečky/ hranoly, které stočíme do spirály a lepíme k sobě pomocí šlikru. Při lepení je důležitá preciznost, aby výtvar v peci nepopraskal. Na zavadlou hlínu použijeme engobu. Po přezahu je dobré začistit nerovnosti, poté použijeme burel jako patinu. Pokud chceme kopírovat nějaký tvar, jako forma nám může posloužit např. květináč, miska..., kterou vysteleme úpletovou látkou, aby se hlína ke stěně misky nepřilepila, a spirály klademe na látku vedle sebe.

Varianty: hodiny, tál

Metodický list č. 3: Zahrada za oknem:

Námět: květináč

Časová dotace: 2-3 hodiny

Řešený problém: lepení jednotlivých částí, zvolený tvar a velikost, volba dekorování

Technika: výstavba pomocí plátu

Pomůcky: předem připravená šablona (dno, stěny), keramická hlína se šamotem, skalpel, šlikr, štětec, tiskátka – písmena, váleček, kelímek s vodou, houbička, engoba, patina, glazura, smirkový papír

Průběh práce:

Motivace:

Tradice venkovské zahrady sahá do 18. století. V té době stále rostoucí počet úředníků nebo dělníků už sice nepotřeboval půdu k tomu, aby získal dostatek potravy, ale ovoce a zelenina či koření z vlastních zdrojů byly vítaným vylepšením každodenního jídelníčku. Kouzlo venkovské zahrady spočívalo ve způsobu vzájemného kombinování jednotlivých rostlin. Byly a jsou pěstovány v neformálních skupinách, kde jsou smíchané barvy i druhy. Zeleň se šíří přirozeným způsobem i přes okraje trávníku, cestičky a zídky. Základem jsou nenáročné trvalky, které se rozrůstají a množí téměř samy. Nesmějí chybět ani keře. Královnami venkovských zahrad jsou bezesporu růže, původně jen ty plané, z nichž pak na podzim naše babičky vyráběly šípkový čaj nebo marmeládu. Dalším důležitým doplňkem venkovské zahrady bylo koření a bylinky - majoránka, libeček, rozmarýn, máta, meduňka nebo voňavá levandule. A samozřejmě ovocné stromy.

Práce s motivačním textem:

- rozhovor na téma „Bylinky“
- doplnění příklady živých rostlin/obrázky (viz příloha č. 1)
- přiřazování názvů rostlin k vystaveným exponátům

Postup:

Jestliže bude mít výtvar více částí např. hranatý květináč, je dobré si předem udělat šablony jednotlivých dílů, které pak lepíme k sobě (dno a boční části). Hlínu vyválíme pomocí válečku a vodících lišt na plát, cca 1cm silný. Na zavadlou hlínu použijeme engobu. Po přežahu začistíme ostré hrany a nerovnosti pomocí smirkového papíru. Dále použijeme burel jako patinu. Pokud budete v květináči pěstovat živé rostliny, je dobré ho vylít čistou glazurou, aby skrz neprosakovala voda.

Varianty: truhlík, váza, keramické prostírání na stůl

Metodický list č. 4: Domovní číslo

Námět: krajina

Časová dotace: 2-3 hodiny

Řešený problém: reliéf, kompozice plochy

Technika: modelování

Pomůcky: keramická hlína se šamotem, váleček, očko, špachtle, nádoba s vodou, houbička, špejle, připravené šablony, engoba, štětce, skalpel, smirkový papír, burel

Průběh práce:

Motivace:

Reliéf je plastika vystupující z rovny plochy. Divák ji může v celé její plnosti pozorovat pouze při pohledu zředu. Reliéf rozdělujeme na dva druhy: vystouplý a zapuštěný. Jedná-li se o vystouplý reliéf, odebíráme pozadí, konkrétní objekt vystupuje dopředu. U zapuštěného reliéfu pracujeme naopak.

Práce s motivačním textem: monolog doplněný obrázky (viz příloha č. 1)

Postup:

Z hlíny si vyválíme plat cca 5cm silný (abychom měli hlínu z čeho odebírat). Můžeme použít šablonu k oříznutí nějakého tvaru. Pomocí očka, skalpela, špachtlí vytváříme vystouplý/ zapuštěný reliéf. K dekorování po přezahu použijeme patinu.

Varianty: reliéf krajiny

Metodický list č. 5: Vánoční dekorace

Námět: svícen adventní, vánoční

Časová dotace: 2-3 hodiny

Řešený problém: modelování detail, jednoduchost v dekorování a použití barev

Technika: výstavba pomocí plátu

Pomůcky: keramická hlína se šamotem, umělohmotná miska, úpletová látka, šablony, skalpel, razítka, krajky, špejle, štětec, šlikr, houbička, kelímek s vodou, engoba, burel, glazura, smirkový papír

Průběh práce:

Motivace:

Vánoční koledy, ozdoby, cukroví, svíčky...

Práce s motivačním textem: rozhovor na téma „Vánoce“

Postup:

Z hlíny vyválíme plát, který podle potřeby nařežeme na díly a vtlačujeme do vystlané formy. Po zavadnutí hlíny vyjmeme z formy a lepíme ploché tvary pomocí šlikru. Po přezahu začistíme ostré hrany a nerovnosti smirkovým papírem. Dále použijeme burel jako patinu a podle potřeby použijeme barevnou a lesklou glazuru.

Varianty: adventní kalendář, adventní věnec, vánoční ozdoby

Metodický list č. 6: Aromalampa

Námět: aromalampa

Časová dotace: 2-3 hodiny

Řešený problém: řešení kompozice - kruh, práce s glazurou - proškrabování

Technika: vymačkávání, skulptivní postup

Pomůcky: keramická hlína se šamotem, nádoba s vodou, houbička, špejle, skalpel, smirkový papír, glazura

Průběh práce:

Motivace:

Aromaterapie je druh alternativní medicíny, který užívá éterické oleje a další vonné složky např. za účelem změny nálady. Aromaterapie doslova znamená „léčbu pomocí vůní“. Každá vůně v nás vyvolává nějaký pocit, náladu. V aromaterapii se používají rostlinné oleje (slunečnicový, olivový, sezamový, mandlový aj.), do kterých se přidávají aromatické olejové esence. Mezi nejrozšířenější éterické oleje, které se také přidávají do vody, patří: citronová tráva, levandule, cedrové dřevo, zázvor, santalové dřevo, borovice, jasmín, růže, či granátové jablko.

Aromalampy mohou mít různé tvary a velikosti. Nejčastěji se setkáváme s kompozičním řešením – kruh.

Práce s motivačním textem: monolog doplněný obrázky (viz příloha č. 1)

Postup:

- **Technika vymačkávání**

Tvoříme z koule hlíny, kterou snadno vymodelujeme. Kouli uchopíme do jedné ruky a doprostřed koule vmáčkne palec druhé ruky. Dále pozvolna mačkáme hlínu mezi palcem a prsty jedné ruky a kouli otáčíme a vytváříme tak rovnoměrnou tloušťku stěny. Postupně se přesouváme výš k okraji.

- **Skulptivní postup**

Tuto techniku můžeme vidět v sochařství, kdy se z bloku materiálu odebírá – tesání atd. V keramice se pracuje stejným způsobem, kdy odebíráme hlínu pomocí oček. Misku vymačkáme z koule, ale zachováme silnější tloušťku stěn. Ty poté pomocí očka vybíráme (tím stěnu misky zúžíme).

Práci necháme důkladně vyschnout, aby se v peci nerozletěla. Po přezahu použijeme barevnou glazuru, kterou nanášíme štětcem a poté do ní pomocí hrotu skalpelu proškrabujeme dekor . Následuje druhý výpal.

Varianty: váza

Metodický list č. 7: Svítlna:

Námět: stínidlo

Časová dotace: 2-3 hodiny

Řešený problém: prořezávání, kompozice, jednoduchost v dekorování

Technika: výstavba pomocí plátu

Pomůcky: keramická hlína se šamotem, váleček, šablony, skalpel, houbička, kelímek s vodou, šlikr, engoba, patina, glazura, smirkový papír, tiskátka

Průběh práce:

Motivace:

V dnešní době si snad ani nedokážeme představit náš život bez elektřiny. Světlo svítí, kdykoliv chceme, ale co když vypadne elektrický proud? Pojdme se společně vrátit do doby, kdy elektřina nebyla vůbec nebo ji lidé měli jen ve velkých městech. Na venkově si lidé svítili svíčkou, později petrolejovou lampou. Večer se scházeli u stolu, drželi “černou hodinku” a vyprávěli si různé příběhy, pohádky, sepisovaly se kroniky.

Práce s motivačním textem: monolog, diskuze „Co pro účastníky znamená být bez elektrického proudu?“

Postup:

Hlínu zpracujeme a vyválíme (pomocí válečku a vodících lišt) na plát, cca 1cm silný. Vyřizujeme jednotlivé části podle předem připravené šablony. Části spojíme šlikrem a začistíme. Výtvar necháme sušit. Po přežahu začistíme ostré hrany a nerovnosti pomocí smirkového papíru. Dále můžeme použít burel jako patinu a barevnou glazuru, kterou nanášíme tupováním. Následuje druhý výpal.

Varianty: prořezávaný kachel

Metodický list č. 8: Venkovská tabule:

Námět: jídelní servis

Věková kategorie: dospělí – začátečníci, kurz v rámci relaxace a dalšího rozvoje

Časová dotace: 2-3 hodiny

Řešený problém: osvojení si techniky, pečlivost a nápaditost dekorování glazurou - ornament

Technika: lití do forem

Pomůcky: licí hmota, formy (hrnky, talíře,...), štětce, kelímek s vodou, houbička, smirkový papír, glazura, engoba, patina

Průběh práce:

Motivace:

Jak se jedlo v oblasti Krkonoš a Jizerských hor?

“Od sedmdesátých let 18. století převzaly velmi významnou roli brambory. Pastva umožňovala produkci mléka, z kterého se vyráběly sýry. Dostupnost surovin významně doplňoval sběr lesních plodů. Hospodyně velmi dovedně dokázaly využít divoké i doma pěstované bylinky. Tradičně připravovaly především pokrmy z brambor, hlavně knedlíky, různé placky, bramboráky se zapečeným ovocem i bez něho. Velmi oblíbené byly polévky. Nejznámější z nich, kyselo, připravované z chlebového kvasu, se v některých domácnostech jedlo i třikrát denně. Specifikem krkonošského kraje byl samozřejmě také nákyp houbanec. Příprava hubníku závisela na zámožnosti domácnosti, v bohatší bylo více vajec a mléka, v chudší naopak. Avšak na Vánoce se skládal minimálně ze sedmero, lépe ale z devatero ingrediencí. Názvy jídel odrážely němčinu poměrně málo. Spíše zrcadlily český dialekt a obsah. Ořechovce se říkalo vořechouka, alkoholickému nápoji se šiškami šiškouka, polévce s houbami hladká Ančka. Rymbulice znamenala polévku z řepy a štědrouka vánočku.

Lidé tehdy kromě obilí zužitkovali třeba i rosičku krvavou. Tento úporný plevel podobný pohance rostl divoce a zrnka šla jen těžko čistit, takže lidem skřípaly kamínky mezi zuby. Téměř v každé chalupě měli kozu, a tak se vařila mléčná polévka. Variacemi byly i vodové a houbové polévky. Brambor mívali lidé více než obilí. Čtvrtinu obilí si sami vypěstovali, zbytek ale museli dokoupit. Chleba si sami nepekli. Vesnice koncem 19. století bývaly veliké, živností se v nich dařilo. Pečivo se kupovalo u pekařů. V Podještědí žili hlavně Němci, proto se uchytily krajové názvy ovlivněné také němčinou. O Vánocích se vařival mák s mlékem, kterému se říkalo moumelich.” (www.cot.cz)

Práce s motivačním textem: monolog

Postup:

Do připravených forem nalijeme licí hmotu, kterou jsme si předem připravili. Ve formě necháme schnout tak dlouho, dokud nevznikne požadovaná tloušťka stěny, zbytek hmoty vylijeme. Poté co licí hmota ve formě úplně zatuhne, formu odstraníme. Po přežahu odlitek začistíme pomocí smirkového papíru. Nejprve použijeme čirou nebo bílou glazuru, kterou vylijeme vnitřek nádoby. Poté barevnou glazuru, kterou budeme servis dekorovat. Dekor malujeme štětcem. Pozor, aby glazura nebyla na spodní části dna.

Varianty: talíř, zapékací mísa

Metodický list č. 9: Velikonoce

Námět: Velikonoční kraslice

Časová dotace: 2-3 hodiny

Řešený problém: osvojení si techniky, dekorování a barevné zpracování

Technika: technika vymačkávání – výstavba uzavřeného tvaru

Pomůcky: keramická hlína se šamotem, skalpel, tiskátka, krajky, špejle, štětec, šlikr, houbička, kelímek s vodou, engoba, patina, glazura, smirkový papír

Průběh práce:

Motivace:

„Pro někoho Velikonoce představují oslavu příchodu jara a probouzení přírody (původní pohanské svátky). Pro křesťany jsou nejdůležitějšími svátky v roce. Spojují je s ukřižováním Ježíše Krista a jeho zmrtvýchvstáním. Jméno Velikonoc je odvozeno od Velké noci (noc, kdy vstal Ježíš Kristus z mrtvých). Velikonoce nemají přesně stanovené pevné datum. Konají se vždy v neděli po prvním jarním úplňku (jaro začíná 21. března). Velikonoční neděle může připadat na kterékoliv datum mezi 22. březnem a 25. dubnem.

Velikonoční zvyky a tradice

Mezi velmi známé a stále dodržované tradice patří: Pletení pomlázky a koledování - chlapci a muži si upletou pomlázku z vrbových proutků, ozdobí jí stuhou a na Velikonoční pondělí vyráží koledovat. Vyšlehají dívky a ženy za doprovodu velikonočních koled (mezi nejznámější zřejmě patří „Hody, hody“).

Barvení a zdobení vajíček – existuje množství technik, jak vajíčka ozdobit. Budete-li pracovat s menšími dětmi, pak se vyplatí použít spíše jednodušší postupy, mezi které patří například barvení vajíček pomocí zakoupených barev a ozdobení obtisky, nálepkami či dalšími dekoracemi. Vajíčka je také možné pomalovat voskovkami a poté obarvit, polepit barevným papírem, ozdobit vlnou a podobně. V podstatě záleží jen na dětech a jejich fantazii“. (www.jarodic.cz)

Práce s motivačním textem: diskuze na téma Velikonoce

Postup:

- **Technika vymačkávání – výstavba uzavřeného tvaru**
- **Technika vykrytí voskem**

Na přežahnutý a začištěný keramický střep malujeme pomocí štětce voskový dekor. Ten poté přetřeme barevnou glazurou zvolené barvy a dáme vypálit. Vosk v peci vyhoří a zůstane barva keramického střepu.

Varianty: mísa

6 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo sestavit výukový kurz keramiky pro dospělé, který je koncipován do půl roku a jeho realizaci. Kurz na téma “Z velkoměsta na venkov” byl sestaven pomocí jednotlivých metodických listů, ve kterých jsem se snažila obsáhnout všechny techniky výstavby, podle náročnosti, které si účastníci kurzu osvojili. Vybrané metodické listy jsem zrealizovala v rámci školní praxe, kdy jsem vedla kurz keramiky. Když se ohlédnu zpět, měla jsem strach, zda to já i účastníci zvládnou. Měla jsem obavy, aby nelitovali peněz, které do kurzu vložili a opravdu si odnesli zkušenost, která by je bavila a ve které se budou případně dál rozvíjet. Na začátku kurzu jsem byla dost naivní, když jsem si myslela, že metodické listy, které jsem připravila, budou účastníkům vyhovovat. Postupem času si začali nosit časopisy, ve kterých objevili nějakou věc, kterou by chtěli “okopírovat”, která by se jim hodila do bytu/na zahradu. Nebyla jsem tím nadšená, protože to bylo mimo moji osnovu a cíl. Ale nakonec jsme vytvořili společnou dohodu, kdy zařadím hodiny volné tvorby na danou techniku. Snažila jsem se je donutit, aby to tedy nebyla pouhá kopie, ale aby na výtvoru něco ozvláštnili, přidali, což se zprvu zdálo nemožné, ale postupem času každý našel svůj směr, do kterého výtvoř stylizoval např.: barevnost, velikost, struktura povrchu. Určitě je k tomu dovedly i společné reflexe na konci každé hodiny, kdy každý představil svůj výtvor a účastníci jej společně okomentovali. Musela jsem udělat kompromis, aby obě strany byly spokojené. Nejtěžší technika pro účastníky byl skulptivní postup. Museli si vytvořit podrobné návrhy, do kterých vnesli detaily své práce, které jim pomohly v lepší představivosti a přesnosti. Také se vyskytly technické problémy, kdy jsem neodhadla množství hlíny, kterou budou účastníci potřebovat. Pracovali s hladkou hlínou a hlínou se šamotem. Hlína se šamotem byla brzy vypotřebovaná a dodavatel měl tři týdny zpoždění, proto jsem musela upravit program tak, aby stačila pouze hrnčina, které bylo dost. Proto příště raději předzásobím dílnu na delší čas, aby nedocházelo k těmto nedostatkům. Glazury jsme téměř nepotřebovali, kromě čiré. Používali jsme spíše engoby a burel. Snažila jsem se účastníky motivovat k tomu, aby se drželi pravidla, že méně je někdy více. Domnívám se, že jsem splnila nejen cíle BP, ale také cíle kurzu a s nimi i mé vnitřní.

Pokud bude možnost, do budoucna bych chtěla uspořádat vícedenní kurz skutečně mimo město. Naplnit doslovné téma “Z velkoměsta na venkov”. Odvést účastníky mimo město, dát jim možnost odpočinout si od povinností, všedních problémů, načerpat energii z tvoření a přírody.

Seznam použité literatury:

Knižní zdroje:

BABYRÁDOVÁ, Hana. *Výtvarná dílna*. 1. vyd. Praha: Triton, 2005. 289 s. ISBN 80-7254-705-4.

MATTISON, Steve. *Jak se dělá keramika: Podrobný průvodce nástroji, materiály a technikami pro hrnčíře a keramiky*. 1. vyd. Praha: Slovart, 2004. 224 s. ISBN 80-7209_599-4.

ŽÍLA, Karel. *Průvodce keramikou*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 120 s. ISBN 80-247-0920-1.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

ROESELOVÁ, Věra. *Prostorová tvorba ve výtvarné výchově pro ZŠ*. 1. vyd. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2006. ISBN 555.

ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2003. 56 s. ISBN 80-7290-121-4.

ŠAMŠULA, Pavel a Jaromír ADAMEC. *Průvodce výtvarným uměním I*. 2. vyd. Praha: SPL - PRÁCE, 2000. 152 s. ISBN 80-86287-22-X.

WEIB, Gustav. *Keramika umění z hlíny*. Praha: Grada, 2007. 256 s. ISBN 978-80-247-1954-2.

RADA, Pravoslav. *Slabikář keramika*. 1. vyd. Praha: Grada, 1997. 160 s. ISBN 80-7169-419-3.

RADA, Pravoslav. *Techniky keramiky*. 2. vyd. Praha: Aventinum, 1996. 207 s. ISBN 80-85277-88-3.

JANA Skarlantová. *Užitá tvorba 1.: Estetická východiska užitě tvorby*. Praha: UK, 2009. ISBN 978-80-7290-402-0.

Internetové zdroje:

NERADOVÁ, Stanislava. Gastronomické toulky Libereckým krajem. In: *www.cot.cz* [online]. 06. 10. 2011 [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://www.cot.cz/zobrazcl.php?id=1040815735>

Použití zvonu. In: *Www.wikipedia.cz* [online]. 1. 8. 2007 [cit. 2012-03-11]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pou%C5%BEit%C3%AD_zvonu

Velikonoce: Zvyky, tradice a symboly. *Já Rodič* [online]. 24.3.2010 [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: www.jarodic.cz

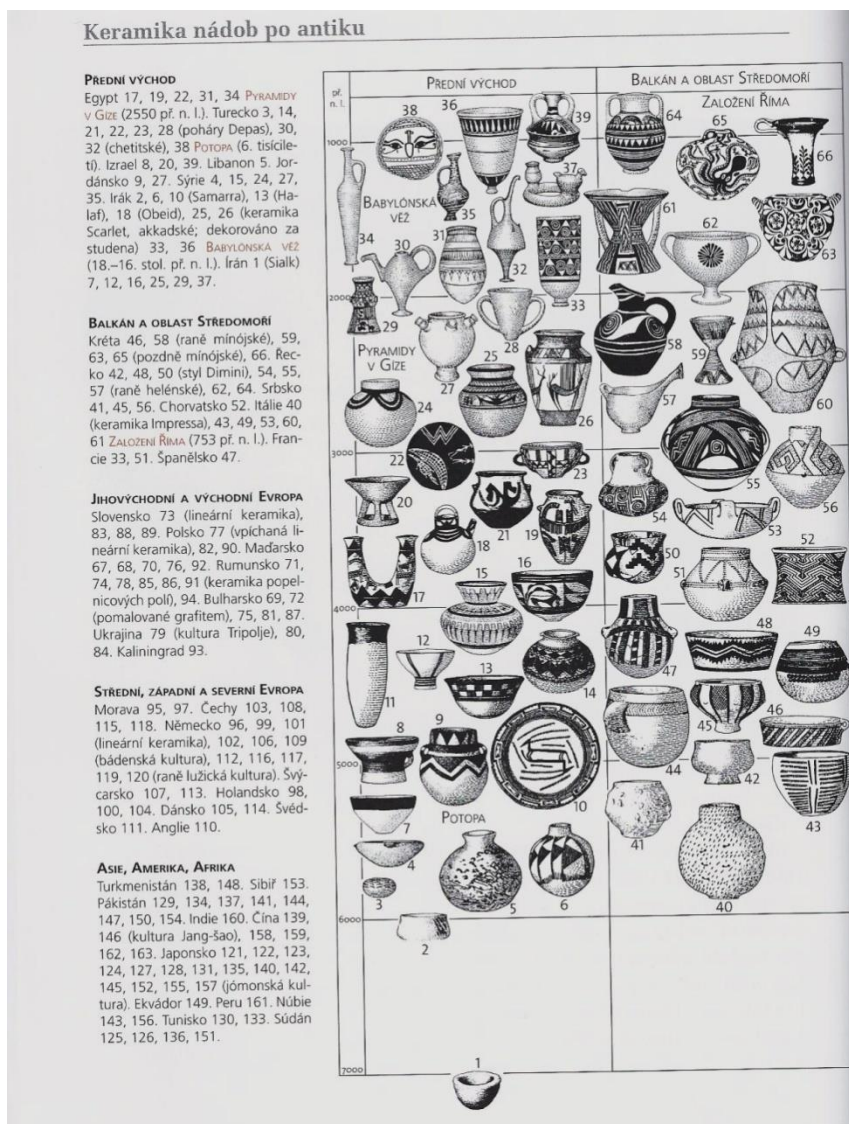
Seznam příloh

Příloha č. 1: Obrázky k metodickým listům

Příloha č. 2: Ukázky keramiky v rámci realizace vybraných metodických listů

Příloha č. 1: Obrázky k metodickým listům

Metodický list č. 2 – Spirála:

Obrázek 1: WEIß, Gustav. *Keramiky: umění z hlíny*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 32. ISBN 978-80-247- 1954-2.

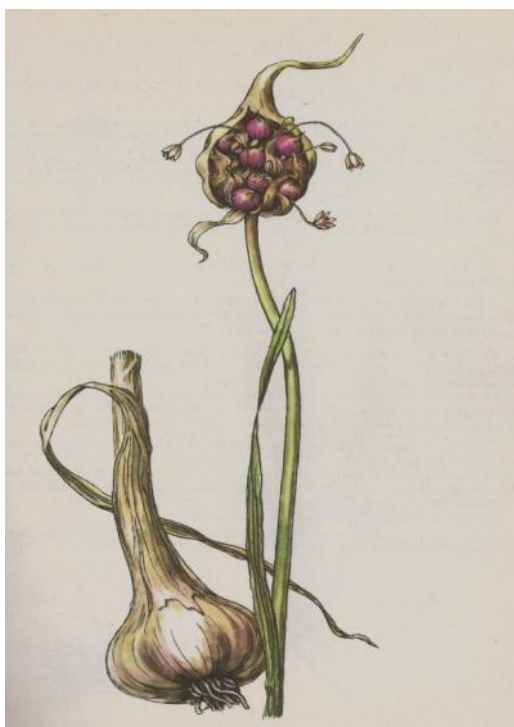

Obrázek 2: WEIß, Gustav. *Keramika: umění z hlíny*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 33. ISBN 978-80-247- 1954-2.

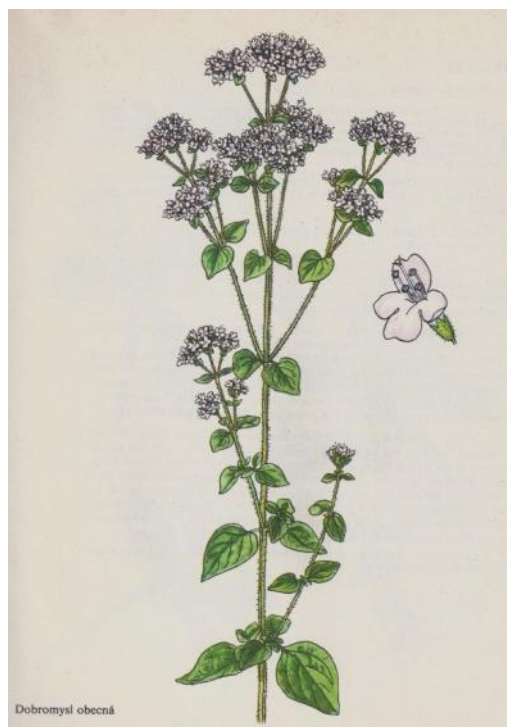

Obrázek 3: WEIß, Gustav. *Keramika: umění z hlíny*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 35. ISBN 978-80-247- 1954-2.

Metodický list č. 3 - Zahrada za oknem:

Obrázek 4: Česnek, KORBELÁŘ, Jaroslav. *Naše rostliny v lékařství*. Praha: Avicentrum, 1981, s. 120. ISBN 08-092-81.

Obrázek 5: Dobromysl, KORBELÁŘ, Jaroslav. *Naše rostliny v lékařství*. Praha: Avicentrum, 1981, s. 127. ISBN 08-092-81.

Obrázek 6: Heřmánek, KORBELÁŘ, Jaroslav. *Naše rostliny v lékařství*. Praha: Avicentrum, 1981, s. 142. ISBN 08-092-81.

Obrázek 7: Levandule lékařská, KORBELÁŘ, Jaroslav. *Naše rostliny v lékařství*. Praha: Avicentrum, 1981, s. 234. ISBN 08-092-81.

Obrázek 8: *Libeček*, KORBELÁŘ, Jaroslav. *Naše rostliny v lékařství*. Praha: Avicentrum, 1981, s. 236. ISBN 08-092-81.

Obrázek 9: *Majoránka zahradní*, KORBELÁŘ, Jaroslav. *Naše rostliny v lékařství*. Praha: Avicentrum, 1981, s. 256. ISBN 08-092-81.

Obrázek 10: *Máta peprná*, KORBELÁŘ, Jaroslav. *Naše rostliny v lékařství*. Praha: Avicentrum, 1981, s. 266. ISBN 08-092-81

Obrázek 11: *Meduňka*, KORBELÁŘ, Jaroslav. *Naše rostliny v lékařství*. Praha: Avicentrum, 1981, s. 270. ISBN 08-092-81

Obrázek 12: Rozmarýn, KORBELÁŘ, Jaroslav. *Naše rostliny v lékařství*. Praha: Avicentrum, 1981, s. 376. ISBN 08-092-81

Obrázek 13: Šalvěj lékařská, KORBELÁŘ, Jaroslav. *Naše rostliny v lékařství*. Praha: Avicentrum, 1981, s. 418. ISBN 08-092-81

Metodický list č. 4 – Domovní číslo:

*Reliéf faraona Sanwosreta I. před bohem Amónem,
kolem roku 2000 př. n. l.*

Obrázek 14: ŠAMŠULA, Pavel. Průvodce výtvarným uměním I. Praha: Albra, 2000, s. 70. ISBN 80-86287-22-X.

Příloha č. 2: Ukázky keramiky v rámci realizace vybraných metodických listů

Foto 1: Adventní svícen – můj výtvar (technika vymačkávání, engoba, patina“), šířka 18 cm, výška 19 cm

Foto 2: Miska – výtvar účastníka kurzu (válečková technika, engoba, patina), šířka 14 cm, výška 12 cm

Foto 3: Květináč - výtvar účastníka kurzu (technika vlaštovčího hnízda, patina), šířka 28 cm, výška 36 cm

Foto 4: Mísa – výtvar účastníka kurzu (technika vlaštovčího hnízda, engoba, patina), šířka 35 cm, výška 18 cm

Foto 5: Svícen – výtvar účastníka kurzu (výstavba dutého keramického objektu pomocí plátu, engoba, patina), šířka 18 cm, výška 11 cm

Foto 6: Konvička – můj výtvar (technika vymačkávání, engoba, patina, glazura), šířka 18 cm, výška 15 cm

doplnit

Foto 8: Adventní věnec – výtvar účastníka kurzu (výstavba pomocí plátu, engoba, patina, glazura), vnější průměr 34 cm

Foto 9: Květináč - můj výtvar (výstavba dutého keramického objektu pomocí plátu, glazura, patina), šířka 28 cm, výška 15 cm